

Cursuri universitare

NADIA-CERASELA ANIȚEI

DREPT INTERNAȚIONAL PRIVAT

Partea generală

NADIA-CERASELA ANIȚEI

DREPT INTERNAȚIONAL PRIVAT
Partea generală

Universul Juridic
București
-2022-

PREFAȚĂ

Volumul este în întregime dedicat teoriei generale a dreptului internațional privat, fiind analizate temeinic instituțiile care dau logica acestei științe: teoria normei de conflict, conflictul de calificări, normele de conflict în acțiunea și dialogul lor, cauzele de evicțiune ale legii străine – ordinea publică de drept internațional privat și fraudă la lege, conflictul mobil de legi.

Localizarea raporturilor juridice ce prezintă elemente de extraneitate se poate dovedi adesea o operațiune ce nu este deloc facilă. Nu este suficient să stăpânești normele și regulile acestei științe, fiind necesar uneori să urmărești rezultatul interacțiunii normelor de conflict. Altfel spus, trebuie să urmărești scopul, finalitatea urmărită de legiuitor – stabilirea corectă a proximității juridice, adică atribuirea competenței de reglementare în favoarea sistemului de drept ce prezintă cele mai strânse legături de proximitate cu actul sau situația juridică litigioasă avută în vedere. Acest lucru se traduce în justiția conflictelor de legi (*conflict of laws justice*). Ori de câte ori interacțiunea clasică a normelor de conflict conduce la un rezultat inadecvat, o vom putea corecta apelând la clauza de excepție. Numai așa vom putea asigura echitatea speței, echilibrul dintre principiile abstracte avute în vedere de legiuitor prin editarea normei de conflict și așteptările rezonabile ale celor ce s-au „încurcat” juridic.

Norma de conflict este cea care îndrumă și călăuzește, clauza de excepție (art. 2565 C. civ.) este cea care surprinde și bulversează. Norma de conflict este generală și previzibilă, ea adresându-se impersonal celor ce au nevoie de ajutor, de repere (părților). Ea poate fi consultată și cunoscută încă înaintea de nașterea raportului juridic. În schimb, clauza de excepție acționează totdeauna concret și de cele mai multe ori imprevizibil, depinzând de aprecierea autorității investite cu soluționarea conflictului de legi. Intervenția ei este „postumă” (sau cel puțin tardivă) și „ocultă”, raportul juridic fiind deja născut și de cele mai multe ori aflat în faza litigioasă. Clauza de excepție nu reprezintă însă o sancțiune, ci un mecanism excepțional de corecție, o formă de ajustare a acțiunii normei de conflict, raportându-se întotdeauna la circumstanțe individuale, specifice unei anume spețe. Considerată a fi un factor de flexibilizare, clauza de excepție acționează deseori feroce, răsturnând ceea ce au gândit părțile și conducând la competența altei legi decât cea care a fost avută în vedere atunci când s-a croit raportul juridic.

Există, așadar, un spirit al dreptului internațional privat (*Kollisionsvernunft*), un „duh” al acestei științe, care ființează deasupra regulilor abstracte, permițând corectarea acțiunii normelor de conflict ori de câte ori aplicarea lor, adesea mecanică, conduce la un rezultat inadecvat. Trebuie să percepem acest spirit, lăsându-ne călăuziți de el în activitatea de soluționare a conflictelor de legi, luând în calcul toate

împrejurările și circumstanțele particulare ale raportului juridic, asigurând, în acest fel, folosind cuvintele lui Carl Friedrich von Savigny, glorificarea detaliului speței.

Autoarea a reușit, cu măiestrie, să pună în evidență acest spirit universal al dreptului internațional privat, reflectând, în același timp, prin numeroase trimiteri, dreptul comparat în materie, dar și evoluțiile actuale în context european.

Este o carte dedicată, în egala măsură, studenților, dar și celor care, confrunțați cu problematica localizării raporturilor juridice ce prezintă elemente de extraneitate, doresc să aprofundeze această materie atât de complexă și de sensibilă în același timp.

Este o carte scrisă cu suflet, o carte care întrupează experiența de mulți ani a autoarei în acest domeniu și pe care o recomandăm cu căldură.

Prof. univ. dr. Dan Andrei Popescu

CUVÂNT ÎNAINTE

DE CE DREPTUL INTERNAȚIONAL PRIVAT ROMÂN?

Denumirea de „*drept internațional privat*” a fost folosită pentru prima oară de J. Story în lucrarea *Commentaries on the Conflict of Law* (1834), ulterior preluată de M. Foelix în *Traité de Droit International Privé* (1843) și apoi de J. Schaffner în lucrarea *Entwicklung des internationalen Privatrecht* (1851).

În dreptul românesc, literatura juridică veche¹ a considerat art. 2 din Codul civil român ca fiind singurul izvor de drept internațional privat. Cele trei alineate ale acestui articol se refereau la: *bunuri, persoane și forma actelor juridice*, consacrand trei soluții fundamentale: *lex rei sitae, lex patriae și locus rit formam actus*.

Ca urmare a schimbărilor sociale și economice intervenite în România după 1990, a fost adoptată Legea nr. 105/1992 *cu privire la reglementarea raporturilor de drept internațional privat*, abrogată în anul 2011. Prin reforma legislativă intervenită în domeniul instituțiilor fundamentale ale dreptului civil, a fost adoptat Codul civil care a intrat în vigoare la 1 octombrie 2011. Astfel, la baza Codului civil stă concepția monistă de reglementare a raporturilor de drept privat într-un singur cod, aspect de natură a contura o viziune integratoare ce va influența viața economică și socială românească.

În Codul civil, aspectele de drept internațional privat sunt tratate în Cartea a VII-a, intitulată „*Dispoziții de drept internațional privat*”.

Dreptul internațional privat este definit ca ansamblul normelor juridice interne care reglementează relațiile cu element de extraneitate, indicând autoritatea competentă și legea aplicabilă.

Elementul de extraneitate este „împrejurarea de fapt, în legătură cu un raport juridic, datorită căreia acest raport are legătură cu mai multe sisteme de drept (ori legi aparținând unor țări diferite)”.

Din punctul nostru de vedere, așa cum am precizat și în alte lucrări scrise de-a lungul carierei, studiul dreptului internațional privat român este important din cel puțin următoarele puncte de vedere:

În *primul rând*, din punct de vedere științific, raporturile de drept internațional privat se află în prezența reglementărilor aparținând unor țări diferite, adică conflicte de legi și conflicte de jurisdicții. Soluția problemelor ridicate de aceste raporturi juridice se dă potrivit unui anumit sistem de drept, existând uneori interesul teoretic și

¹ A se vedea, pentru amănunte, G., Plastara. *Manual de drept internațional public cuprinzând și o expunere a conflictelor de legi (Drept internațional privat)*, Ed. All Beck, București, 2004, pp. 268-269; M.V. Jakotă. *Note de curs de drept internațional privat pentru masteranzi și doctoranzi*, Universitatea „Al. I. Cuza”, Facultatea de Drept, Iași, 2003-2005, pp. 104-106.

practic de a cunoaște și reglementările juridice specifice altor țări, ca urmare, a punctelor de legătură pe care aceste raporturi juridice de drept internațional privat le au cu alte sisteme de drept. În acest context, este necesar să cunoaștem toate dificultățile indicate de teoria generală a dreptului internațional privat, adică de: calificare, retrimiteri, conflicte mobile, norme de aplicare imediată etc.;

În al doilea rând, din punct de vedere practic, studiul dreptului internațional privat prezintă însemnătate, deoarece vicisitudinile tranziției i-au determinat pe mulți români să se stabilească în străinătate și să încheie diferite raporturi juridice (spre exemplu, să se căsătorească cu cetățeni străini; să încheie diferite acte juridice; să stabilească relații de familie, de muncă etc.). Astfel, problema legii aplicabile unor astfel de raporturi este deosebit de actuală;

În al treilea rând, ca urmare a schimbărilor politice, economice și sociale intervenite la nivel european după anul 1990, Comisia Europeană caută soluții moderne de uniformizare pentru soluționarea conflictelor de legi și de jurisdicții în diferite materii ale dreptului privat;

În al patrulea rând, dreptul internațional privat va supraviețui tendințelor de uniformizare la nivel european, întrucât fiecare țară își are propriul său sistem de drept cu reguli juridice specifice, iar la nivel internațional există diferite sisteme de drept internațional (SUA, Asia, etc.).

Predarea cursului de drept internațional privat este o onoare și, totodată, o mare bucurie, deoarece din anul 2004 – când am fost admisă la doctorat cu tema *Relațiile patrimoniale dintre soți în dreptul internațional privat român* – și până în prezent studiile mele în domeniul dreptului internațional privat s-au amplificat, au devenit din ce în ce mai riguroase și contributive prin lucrările elaborate în decursul celor 18 ani de studiu pe acest domeniu și prin participările mele la diverse conferințe naționale și internaționale în acest vast și frumos domeniu.

Formarea mea academică a început sub îndrumarea emeritului profesor univ. dr. Mihai Vasile Jakotă (Facultatea de Drept, Universitatea „Al.I. Cuza”, Iași, în calitate de conducător de doctorat), a continuat prin susținerea tezei de doctorat la Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu”, Academia Română, și continuă prin studiul operei științifice a iluștrilor profesori: Tudor R. Popescu; Ion P. Filipescu; G. Plastara; Dragoș Al. Sitaru; D.A. Popescu, A. Fuerea; O. Ungureanu; C. Jugastru; N. Diaconu; B.M.C. Predescu; S. Deleanu; D. Lupașcu; E. Ungureanu etc. De asemenea, formarea mea academică nu ar fi fost posibilă fără studiul vastei și prestigioasei literaturi de specialitate străine: Audit Bernard; Louis D’Avout; Dominique Bureau; Bonomi, Andreea; Giani Paolo Romano; Briggs Adrian; Alfonso-Luis Calvo Caravaca; Javier Carrascosa Gonzales; Salamé Georgette; Valladão Haroldo; Guillermo Palao Moreno etc., și va continua prin studiul operei științifice a altor iluștri profesori universitari doctori, academicieni întâlniți pe parcursul formării mele academice, dar și a legislației și practicii în domeniu.

Cursul a apărut într-o primă versiune sub denumirea de *Lecții de drept internațional privat*, la Editura Lumen din Iași, 2015, ISBN 978-973-166-385-2. De asemenea, am în vedere și suporturile de curs elaborate pentru forma de învățământ de la ID din perioada 2012-2021, Facultatea de Drept și Științe Administrative, Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați.

În elaborarea cursului am avut în vedere literatura de specialitate din țară și din străinătate, practica judiciară, legislația națională și străină în domeniu, reglementările europene puse sub semnul armonizării cu legislația națională, dar și reglementările internaționale în domeniu, convențiile și tratatele bilaterale, multilaterale încheiate de România cu alte state.

Având în vedere cele menționate, sper ca acest curs să nu reprezinte doar un capriciu intelectual, ci să fie o lucrare utilă tuturor celor interesați (teoreticieni, practicieni, doctoranzi, masteranzi și studenți) de acest frumos și vast domeniu.

Fără pretenția de a fi epuizat problematica și tematica domeniului, sper ca acest curs să constituie un reper și închei prin a ura: *Lectură plăcută!*

Autoarea,
Nadia-Cerasela Aniței

Titlul I

ASPECTE GENERALE DE DREPT INTERNAȚIONAL PRIVAT

Capitolul 1

NOȚIUNI GENERALE DE DREPT INTERNAȚIONAL PRIVAT

Secțiunea 1

Denumirea și definirea de drept internațional privat

1. Denumirea de drept internațional privat

Dreptul internațional privat a apărut, la începutul evului mediu, ca un drept care reglementa conflictele dintre cutumele (obiceiurile juridice nescrise sau scrise) privind raporturile particularilor din cadrul aceluiași stat ori unitate politică: Italia, Franța, Sfântul Imperiu Roman de Națiune Germană, Bavaria, Prusia etc.¹

Problemele conflictuale ivite între particulari se numeau „*chestiuni mixte*”.²

¹ Reputatul autor prof. univ. dr. Mihai Vasile Jakota preciza: „*Literatura clasică romană (de exemplu, Gaius) se ocupa într-o anumită măsură de problema legii care trebuie să se aplice unui pelerin. «Ius gentium» nu era un drept conflictual, ci un drept civil care se aplica tuturor locuitorilor lumii romane. «Ius civile» era propriu cetățenilor romani („*proprium civium romanorum*”) și, mai târziu, și peregrinilor care primiseră «*ius commercii*», dreptul de a încheia acte juridice după dreptul civil și de a avea proprietate quiritară. În imperiul roman mediteraneean, unele reglementări se aplicau tuturor locuitorilor imperiului, altele, numai peregrinilor din Italia. Existau în imperiul mediteraneean constituții imperiale care priveau numai o cetate sau anumite cetăți peregrine sau numai unele provincii sau numai unele cetăți. Iustinian a introdus ordine și egalitate între toate reglementările din imperiu. Legislația lui Iustinian nu mai cuprinde texte privind conflictele de legi, deoarece toți locuitorii deveniseră cetățeni, iar lumea romană (*orbis romanus*) era cărmuită de o legislație unitară.*” – în lucrarea *Drept internațional privat ieri și astăzi*, Suport de curs (nepublicat), Școala doctorală, Facultatea de Drept, Universitatea „Al.I. Cuza”, Iași, pp. 3-5.

² *Des tribunaux dans les provinces de la Grèce et de l'Asie Mineure d'après les lettres de Cicéron*, în *Sodalitas*, Scritti in onore di Antonio Guarino, Napoli, 1959, pp. 1659-1703; W. Niederer, *Ceterum quaero de legum imperii romani conflictu*, în *Revue critique de droit international privé*, I, 1960, p. 141; H. Lewald, *Conflits de lois dans le monde grec et romain*, în *Labeo*, 3, 1959, p. 366; H. Lévy-Bruhl, *La condition du romain à l'étranger*, în *Quelques problèmes du très ancien droit romain*, Paris, 1934, pp. 30-32; J.P. Niboyet, *Le romain en pays étranger*, în *Revue de droit international privé*, 1933, p. 553; F. Sturm, *Comment l'Antiquité réglait-elle ses conflits de lois?*, în *Journal du droit international*, (Clunet), 1979, p. 259. *Apud* M.V. Jakota, *Drept internațional privat ieri și astăzi*, Suport de curs (nepublicat), Școala doctorală, Facultatea de Drept, Universitatea „Al.I. Cuza”, Iași, pp. 3-5.

Denumirea de drept internațional privat aparține secolului al XIX-lea, fiind folosită pentru prima oară de J. Story în lucrarea *Commentaries on the Conflict of Law* (1834), ulterior preluată de M. Foelix în *Traité de Droit International Privé* (1843) și apoi de J. Schaffner în lucrarea *Entwicklung des internationalen Privatrecht* (1851).¹

În dreptul românesc, expresia de *drept internațional privat* o întâlnim în opera științifică *Explicațiunea teoretică și practică a Dreptului Civil Român, în comparație cu legiurile vechi și cu principalele legislațiuni străine* (volumele I-IV, editate în perioada 1884-1886, iar în perioada 1898-1915 au fost editate atât forma revăzută și adăugită a acestora, cât și diferența de volume – V-XIII), a distinsului profesor Dimitrie Alexandresco, în conținutul căreia se află noțiuni precum: *drept internațional privat; conflicte de legi și conflicte de jurisdicții; condiția juridică a străinului; aplicarea legilor în timp, spațiu și cu privire la persoane; legile de poliție și ordine publică; localizarea raportului juridic cu element de extraneitate* etc.²

În decursul timpului, disciplinei de drept internațional privat i s-au propus și alte denumiri: „*Drept privat internațional*”; „*Drept internațional*”; „*Comity*”; „*Recunoașterea extrateritorială a drepturilor*”; „*Drept interlegislativ*”; „*Drept internațional civil*”, „*Conflictul legilor*” etc.³

Potrivit doctrinei⁴, folosirea denumirii de „*drept internațional privat*” a stârnit diferite controverse, deoarece expresia de „*drept internațional*” desemnează:

¹ K. Nzovu, T. Ngoy, *Droit international privé*, Notes de cours polycopiées deuxième licence droit, Université Protésante au Cono. Faculte de Droit, 2003-2004, pp. 3-4, de pe site: www.theodorenogoyavocat.org; I.P. Filipescu, A.I. Filipescu, *Tratat de drept internațional privat*, ed. revizuită și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2005, p. 53; O. Ungureanu, C. Juguștru, *Manual de drept internațional privat*, Ed. Hamangiu, București, 2008, p. 20; D.Al. Sitaru, *Drept internațional privat. Partea generală. Partea specială – Normele conflictuale în diferite ramuri și instituții ale dreptului privat*, Ed. C.H. Beck, București, 2013, pp. 1-7.

² D. Alexandresco a fost prof. univ. dr. la Iași, apoi la București. Opera științifică *Explicațiunea teoretică și practică a Dreptului Civil Român, în comparație cu legiurile vechi și cu principalele legislațiuni străine* tratează exhaustiv întreg dreptul civil, așa cum era structurat în acea perioadă, și anume materiile care privesc: teoria generală a dreptului, actul juridic civil, statutul personal, statutul real, succesiuni, raporturi de familie, obligații și contracte.

³ Andre Weiss; Yvon Loussouarn; Pierre Bourel; Pascal de Vareilles-Sommieres; I. Bruylant; V. Heuzé; P. Mayer; Alberic Rollin; Dimitri Alexandresco; Tudor R. Popescu; Ion P. Filipescu; G. Plastara; Dragoș Al. Sitaru; A. Fuerea; O. Ungureanu; C. Juguștru; N. Diaconu; B.M.C. Predescu; S. Deleanu; D. Lupașcu; E. Ungureanu; Audit Bernard; Louis D'Avout; Dominique Bureau; Bonomi Andreea; Gianì Paolo Romano; Briggs Adrian; Alfonso-Luis Calvo Caravaca; Javier Carrascosa Gonzales; Salamé Georgette; Valladão Haroldo; Guillermo Palao Moreno; Marie-Laure Niboyet; Geraud de Geouffre de la Pradelle etc.

⁴ N.-C. Aniței, *Lecții de drept internațional privat*, Ed. Lumen, Iași, 2015, pp. 17-18; D.Al. Sitaru, *Drept internațional privat. Partea generală. Partea specială – Norme conflictuale în diferite ramuri și instituții ale dreptului privat*, Ed. C.H. Beck, București, 2013, pp. 1-7; I.P. Filipescu, A.I. Filipescu, *Tratat de drept internațional privat*, ed. revizuită și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2005, p. 53; O. Ungureanu, C. Juguștru, A. Circa, *Manual de drept internațional privat*, Ed. Hamangiu, București, 2008, p. 20; I. Macovei, *Drept internațional privat*, Ed. Ars Longa, Iași, 2001, p. 12; M.V. Jakotă, *Drept*

- în mod tradițional, dreptul internațional public;
- izvoarele dreptului internațional privat, care sunt preponderent interne, nu internaționale (acestea din urma fiind bi- sau multilaterale);
- litigiile privind raporturile cu element de extraneitate, care sunt de competența instanțelor fiecărui stat.

Nu putem nega că între cele două discipline: drept internațional public și drept internațional privat există anumite legături.¹

În literatura de specialitate contemporană, denumirea de „*drept internațional privat*” s-a impus ca termen în majoritatea țărilor.

Termenul de „*internațional*” în denumirea disciplinei drept internațional privat se referă la faptul că obiectul acestei discipline tratează raporturile juridice cu element *de extraneitate* (sau element *străin ori internațional*), iar termenul de „*privat*” se referă la raporturile de drept civil, de drept comercial, dreptul familiei, dreptul muncii etc., dar și la alte raporturi de drept privat în sens larg, pentru a le deosebi de raporturile care formează obiectul dreptului internațional public.²

În dreptul românesc, Codul civil român denumește Cartea a VII-a „*Dispoziții de drept internațional privat*” (art. 2557-2663) și Codul de procedură civilă denumește Cartea a VII-a „*Procesul civil internațional*” (art. 1065-1133).

În concluzie, denumirea de „*drept internațional privat*” folosită în zilele noastre cu un caracter universal, își are sorgintea în operele marilor juriști ai secolului al XIX-lea.

2. Definiția dreptului internațional privat

Doctrina europeană din secolul XIX abundă în definiții referitoare la noțiunea de „*drept internațional privat*”.

Dreptul *internațional privat* este definit în mod diferit în diverse state:

- În literatura juridică franceză, dreptul internațional privat este definit ca fiind: într-o primă opinie, „*ansamblul regulilor aplicabile soluționării conflictelor ce pot să*

internațional privat, vol. I, Editura Fundației „Chemarea”, Iași, 1997, p. 7; N. Diaconu, *Drept internațional privat*, ed. a VI-a, Editura Universitară, București, 2013, pp. 15-16.

¹ Le vom studia la punctul referitor la legătura dreptului internațional privat cu alte discipline.

² N.-C. Aniței, *Lecții de drept internațional privat*, Ed. Lumen, Iași, 2015, pp. 17-18; D.Al. Sitaru, *Drept internațional privat. Partea generală. Partea specială – Normele conflictuale în diferite ramuri și instituții ale dreptului privat*, Ed. C.H. Beck, București, 2013, pp. 1-7; I.P. Filipescu, A.I. Filipescu, *Tratat de drept internațional privat*, ed. revizuită și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2005, p. 53; O. Ungureanu, C. Jugastru, A. Circa, *Manual de drept internațional privat*, Ed. Hamangiu, București, 2008, p. 20; I. Macovei, *Drept internațional privat*, Ed. Ars Longa, Iași, 2001, p. 12; M.V. Jakotă, *Drept internațional privat*, vol. I, Editura Fundației „Chemarea”, Iași, 1997, p. 7; N. Diaconu, *Drept internațional privat*, ed. a VI-a, Editura Universitară, București, 2013, pp. 15-16; S. Deleanu, *Drept internațional privat român. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2013, pp. 8-9.